

Хроніка

ПОЛТАВА. ФОТО МИНУЛИХ СТОЛІТЬ

Виставка “Полтава. Фото минулих століть” була підготована психолого-педагогічним і фізико-математичним факультетами Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г.Короленка до 97-ї річниці із дня заснування Полтавського учительського інституту і відкрита 14 грудня 2011 року. Захід ставив собі на меті ознайомити студентів, викладачів і гостей університету з пам'ятками архітектури, що визначали обличчя Полтави впродовж XIX-XX століття. Укладачі виставки: старший викладач кафедри образотворчого мистецтва Віктор Бабенко і старший викладач кафедри математичного аналізу та інформатики Олег Безверхній відібрали для неї 50 високоякісних копій старовинних поштових листівок і фотографій з численних приватних колекцій, а також супроводили їх відповідними пояснювальними підписами. Вступним словом виставку відкрив ректор університету, доктор філологічних наук, професор Микола Степаненко.

Серед тих, хто багато років присвятив пошуку фотодокументів, пов'язаних з історією Полтави, в першу чергу потрібно відмітити палкого пошанувача полтавських старожитностей Савелія Бабенка (1918-2009). Надзвичайно енергійна людина і щирий патріот своєї Батьківщини, художник-фотограф, Савелій Іванович зібрав велику колекцію світлин і поштових листівок початку XX століття, яку в різний час експонував у виставкових залах і навчальних закладах міста. Досвідчений фотограф, він у часи, коли копіювальна техніка і засоби сканування зображень ще не були винайдені, зумів сфотографувати значну кількість рідкісних листівок з приватного зібрання відомої колекціонерки поштових листівок старої Полтави Музи Маньківської. Тепер ця колекція, на жаль, знаходиться далеко від Полтави, втім негативи, зроблені Савелієм Івановичем, дозволили за допомогою сучасних засобів комп'ютерної реставрації отримати якісні копії листівок із цього зібрання. Альбоми, створені автором, поповнили фонди краєзнавчого музею, а також були передані до численних просвітницьких закладів нашого міста.

Полтавський колекціонер і краєзнавець Юрій Гужва відомий серед фахівців своєю колекцією фотографій і поштових листівок із зображеннями вулиць, площ і пам'ятників нашого міста. Однією з найбільш унікальних знахідок Юрія Миколайовича є приватний альбом фотографій Полтави, зроблених у 1897 році. Деякі з цих фотографій подані на виставці.

Серед майстрів фотографічного мистецтва, чії роботи увійшли до експозиції виставки, слід в першу чергу згадати видатного полтавського фотографа Йозефа Хмелевського. Відомий полтавський дослідник життя і творчої спадщини великого майстра, Кім Скалацький у своїй книзі (Скалацький К. Пошуки, знахідки, відкриття. К.: Родовід, 2004) відзначає, що вже 1883 року на візитівках і зворотних сторонах фотографій Хмелевського з'явилося зображення першої медалі, отриманої ним на промислово-художній виставці в Москві (1882) 1902 року окрім численних медалей (Н. Новгород, Петербург, Париж, Лозанна,

Брюссель, Чикаго) на його візитівках з'являється зображення французького ордену Академічних палм, отриманого фотомайстром у 1900 році на Всесвітній виставці у Парижі разом із спеціальною відзнакою французького уряду.

У Полтаві майстер створив два відомі фотоальбоми: "Тоголь на Родине" і "Земский дом в Полтаве", що зберегли для нас неповторну красу села Василівки Миргородського повіту, а також первісний інтер'єр будинку Полтавського губернського земства, споруджено впродовж 1903-1908 років за проектом архітектора і художника Василя Кричевського. Крім фотографій Полтави Йозеф Хмелевський створив надзвичайно яскраві серії фоторобіт, що пізніше лягли в основу двох великих серій поштових листівок: «Типы Малороссии» і «Виды Малороссии» (1902-1916), виданих у Москві видавництвом "Шереръ, Набгольц и К⁰⁰", у Стокгольмі, видавництвом "Granberg", а також деякими іншими видавництвами. До майстерні автора заходили Володимир Короленко, Панас Мирний, Григорій Мясоедов, Микола Скліфосовський.

Великий внесок у справу увічнення архітектурного обличчя Полтави зробив Михайло Фріденталь - талановитий фотограф, який багато років навчався майстерності у Йозефа Хмелевського. Фріденталь зробив фотографії відкриття пам'ятників Івану Котляревському (1903), коменданту полтавської фортеці Олексію Келіну (1909), численні фотографії святкування 200-річчя Полтавської битви. Після революції 1917 року, разом з своїми колегами, він стає членом "Полтавского товарищества кустарей и ремесленников-одиночек, не эксплуатирующих чужой труд".

Несподіваним джерелом фотографій Полтави початку ХХ століття став Військовий архів Швеції (місто Стокгольм), де зберігаються чотири альбоми з фотографіями, зробленими двома лейтенантами Північно-Сконського полку, що відвідали Полтаву на доручення Генерального Штабу шведської армії і з дозволу Міністерства внутрішніх справ Російської імперії. Карл Беннедік і Фрей Рюдеберг проводили пошук місць масових поховань шведських воїнів, що загинули у Полтавській битві 27 червня 1709 року, втім це не завадило їм зробити декілька сотень фотографій Полтави, її околиць і навколишніх сіл. Копії цих фотографій передані до Державного архіву Полтавської області, музею Полтавської битви та Кращезнавчого музею.

Цікава знахідка була зроблена 2005 році у Німеччині. У місті Штутгарті (федеральна земля Баден-Вюртемберг) у віці 93 років помер Герберт Келер. У особистому архіві померлого було знайдено два альбоми фотографій, багато з яких були зроблені у Полтаві. У 1942 році Герберт Келер разом із двадцятьма іншими цивільними інженерами був направлений до окупованої Полтави, де впродовж 1942-1943 років очолював будівельний та ремонтний підрозділи місцевого залізничного господарства. Аматорські фотографії, зроблені Гербертом Келером у Полтаві, Одесі, Миколаєві та Харкові цілком випадково потрапили на очі пані Алени Треніній, яка працює в апараті бургомистра міста Ляйнфельден-Ехтердінген (місто-побратим Полтави). Завдяки її клопотанню унікальна колекція потрапила до полтавських музеїв і Державного архіву Полтавської області.

На основі цих краєзнавчих розвідок і була створена дана експозиція.

О. В. Безверхий, Ю. Д. Москаленко